

Maandag 29 september 2025

Betreft: Nieuwe kerndoelen burgerschapsonderwijs doen geen recht aan adviezen van maatschappelijke organisaties, docenten en leerlingen

Beste leden van de Vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,

Morgen heeft u een commissiedebat over het funderend onderwijs. U spreekt dan onder andere over het masterplan basisvaardigheden en de conceptkerndoelen burgerschap. We constateren dat de relatie tussen burgerschap en duurzame ontwikkeling in de nieuwe conceptkerndoelen burgerschap is afgezwakt. Dat druist in tegen de adviezen van maatschappelijke organisaties én de wensen van jongeren en leraren zelf. Wij roepen u daarom op om zorg voor duurzame ontwikkeling, met name voor de natuur en de omgeving, te integreren in burgerschapsonderwijs en zo tegemoet te komen aan de wensen en adviezen van docenten, leerlingen en vakexperts.

De wettelijke kerndoelen van het onderwijs zijn voor het laatst vastgesteld in 2006. De Stichting Leerplan Ontwikkeling (SLO) werkt nu in opdracht van het ministerie van OCW aan een herziening van alle kerndoelen voor het primair onderwijs (po) en de onderbouw van het voortgezet onderwijs (vo). De definitieve conceptkerndoelen voor het leergebied burgerschap zijn op 1 september 2025 gepubliceerd.

Organisaties die SLO adviseerden hebben herhaaldelijk én dringend aanbevolen om de relatie tussen mens en natuur mee te nemen in de kerndoelen burgerschap. Deze adviezen zijn overgenomen in de eerste conceptkerndoelen (2024), maar in de laatste ontwikkelfase alsnog terzijde geschoven.

Wereldwijd groeit het inzicht dat klimaatverandering, extreem weer, zeespiegelstijging, biodiversiteitsverlies en misoogsten enorme invloed hebben op armoede, migratie, extremisme, militaire conflicten, voedselzekerheid en gezondheid. Jongeren maken zich zorgen over deze toekomst. In onderzoeken noemen zij wonen, veiligheid, klimaatverandering, oorlog, armoede en vereenzaming (mede als gevolg van digitalisering). Dit zijn complexe mondiale vraagstukken. Hoop en handelingsperspectief kunnen alleen geboden worden als jongeren leren dat deze vraagstukken met elkaar samenhangen én als zij handvatten krijgen om een rol te spelen in het oplossen ervan.

Steeds meer jongeren, onderwijsprofessionals, werkgevers en beleidsmakers zien dan ook het belang van duurzaam onderwijs. Dit komt duidelijk naar voren in de [Staat van het Duurzaam Onderwijs](#), die eerder dit jaar is overhandigd aan de Secretaris-Generaal van OCW en de Inspecteur-Generaal van de Inspectie van het Onderwijs. In ditzelfde rapport wordt verwezen naar Europees onderzoek waaruit blijkt dat Nederland wat betreft aandacht voor duurzaamheidskennis en -competenties in het curriculum onderaan de ranglijst van Europese landen staat. En dat terwijl blijkt dat ruim 70% van de docenten op basis- en middelbare scholen méér aandacht zou willen besteden aan duurzame ontwikkeling. Dit is echter nog niet geborgd in het wettelijke curriculum. Het wordt door docenten vaak in extracurriculaire projecten gegoten. Die worden niet altijd gefaciliteerd en komen bovenop het al overvolle programma van docenten en leerlingen. In de burgerschapsdoelen zouden natuur, milieu en wereldburgerschap echter prima passen, zoals in de conceptkerndoelen zoals die zijn opgeleverd in 2024 zichtbaar is geworden.

De conceptkerndoelen burgerschap van SLO draaien om vijf onderdelen: de school als democratische oefenplaats, basiswaarden van de democratische rechtsstaat, diversiteit in de samenleving, en democratische en maatschappelijke betrokkenheid. De context van 'maatschappelijke en duurzaamheidsvraagstukken, diversiteit, digitalisering en globalisering' wordt als

een gegeven behandeld. Daarbinnen moeten leerlingen zich de basiswaarden van de democratische rechtsstaat eigen maken (veiligheid, gelijkwaardigheid, solidariteit).

Wat ons zorgen baart is dat deze context, die door veel jongeren als bedreigend wordt ervaren, als een gegeven wordt gepresenteerd en niet als een proces. Een proces waar burgers privé, via hun werk en politiek handelen medeverantwoordelijk voor zijn én invloed op uit kunnen oefenen. Leren hóé je die invloed kunt uitoefenen, hoort thuis in burgerschapsonderwijs. En kan je faciliteren via wettelijke borging in het curriculum.

Bij deze ontwikkelingen hoort een brede visie op wereldburgerschap. Die visie wordt ook wel planetair burgerschap genoemd. De definitie daarvan is, in het kort, dat iedereen verantwoordelijk is voor het welzijn van al het leven op de wereld als geheel, maar dat wij hieraan alleen invulling kunnen geven door samen te werken. Het gaat daarbij niet alleen om de maatschappij, maar om onze planeet, met aandacht voor de wederzijdse relatie tussen mens en ecosystemen, nu en in de toekomst (SLO, 2024). De splitsing tussen mens en natuur ligt juist aan de bron van duurzaamheidsproblemen, terwijl die scheiding juist voor kinderen helemaal niet logisch is.

De nu voorgestelde doelen bieden docenten niet de randvoorwaarden om kinderen en jongeren degelijk en hoopvol voor te bereiden op de toekomst. Immers: alleen borging in het wettelijk curriculum garandeert onderwijstijd, toetsing en facilitering voor het aanleren van kennis en vaardigheden die nodig zijn om een betekenisvolle rol te kunnen spelen in de vraagstukken van de toekomst.

Wij begrijpen de wens en opdracht van de Tweede Kamer van een jaar geleden (oktober 2024) om het totale aantal kerndoelen te verminderen en zo de overladenheid in het onderwijs terug te dringen. Tegelijkertijd leidt dat in dit geval één op één tot het schrappen van een kerndoel dat juist een antwoord moet geven op grote uitdagingen in de samenleving en tegelijkertijd inspeelt op de wens van docenten om duurzame ontwikkeling en planetair burgerschap in het wettelijke curriculum te integreren. Ook in de uitwerking van de overige conceptkerndoelen burgerschap is het planetaire perspectief inmiddels vrijwel verdwenen en op sociaal gebied zijn er belangrijke zaken veranderd.

Wij roepen u daarom op om zorg voor duurzame ontwikkeling en met name voor de natuur en de omgeving, nu en in de toekomst, te integreren in burgerschapsonderwijs en zo tegemoet te komen aan de wensen en adviezen van docenten, leerlingen en vakexperts. Het liefst zien wij natuurlijk dat het planetaire perspectief alsnog in de kerndoelen van deze basisvaardigheid wordt opgenomen.

Verder vragen wij u te agenderen wat de rol zal zijn van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap bij de implementatie van de kerndoelen burgerschap. In de conceptkerndoelen zijn impliciete verwijzingen naar natuur en duurzaamheid opgenomen. Hoe kunnen scholen worden ondersteund om de aanknopingspunten voor duurzame ontwikkeling in de nieuwe kerndoelen te benutten? Hoe zal de Inspectie van het Onderwijs gaan toezien op de implementatie van de nieuwe kerndoelen burgerschap en de positie van natuur en duurzaamheid daarin?

Wij vragen u om het ministerie van OC&W te vragen om met een concreet voorstel te komen naar uw kamer hoe scholen op dit punt actief kunnen worden ondersteund.

Het is essentieel dat duurzame ontwikkeling en de complexe relatie tussen mens en natuur in het burgerschapsonderwijs alsnog de plek krijgen waar kinderen, jongeren, docenten en maatschappelijke organisaties al jaren om vragen.

Hartelijke groeten,

Rosa Groen, Global and Inclusive Learning, De Haagse Hogeschool
Mark Boode, Teachers for Climate

mede namens,

Collectief Wereldburgerschapsonderwijs, Miguel Heilbron
Coöperatie Leren voor Morgen, Giuseppe van der Helm
Landelijk Aktie Komitee Scholieren (LAKS), Thijmen Wildlak
Jonge Klimaatbeweging, Daan Zieren
Studenten voor Morgen, Luciano van der Vliet
Students for Sustainability, Jelle Hangelbroek
Milieudefensie Jong, Asher de Jong Weissman
Youth for Climate, Rens Holtkamp
Tommy Blomvliet, VN-jongerenvertegenwoordiger Duurzame Ontwikkeling
Eco-Schools Nederland, Anna Vanderveen
Vereniging GDO, Hak van Nispen tot Pannerden
IVN Natuureducatie, Vincent van der Veen
Stichting Klimaatpsychologie, Sara Helmink
Think Big Act Now, Helene Lendfers
Collectief Natuurinclusief, Nienke Martinus
Lectoraat Inclusive Education, De Haagse Hogeschool, Naomi van Stapele en Rosa Groen
Centre of Expertise Mission Zero, De Haagse Hogeschool, Aniek Draaisma
Associate lectoraat regeneratief leiderschap, De Haagse Hogeschool, Bas van den Berg
Erasmus University, Ginie Servant-Miklos
Teachers for Climate, Mark Boode
Duurzaam Docenten Netwerk Haarlem, Bas Trompert
Duurzaam Docenten Netwerk Leiden, Mandy van Valkenburg
Haags Duurzaam Docenten Netwerk, Wieneke Maris
Duurzaam Docentennetwerk Esprit Scholen, Marlise Achterbergh
Greenteam Zoetermeer, Jeroen van Es
Stichting Natuurcentrum Arnhem, Monique Verstraten
Natuurhub Amsterdam, Lidy Zeinstra
ChildPress, Elise Sijthoff
Schrijvers voor Toekomst, Thijs Goverde
Partos, Sera Koolmees